

H. J. W. M. Boelaars, *Indonesianisasi. Het omvormingsproces van de katholieke kerk in Indonesië tot de Indonesische katholieke kerk* (Dissertatie KUB Tilburg 1991, Kerk en theologie in context XIII; Kok; Kampen, 1991, xi + 472 blz., f79,50, ISBN 90 242 6802 8).

Deze dissertatie werd verdedigd voor de Nijmeegse theologische faculteit. De auteur, socioloog, werkte van 1974-1982 aan de Katholieke Universiteit Atma Jaya te Jakarta. Sinds 1984 is hij missieprocurator van de Nederlandse kapucijnen.

Na de probleemstelling en thema-afbakening behandelen hoofdstuk 2-4 de uitbreiding van de rooms-katholieke kerk in Indonesië 1934-1990. Hoofdstuk 5-9 gaan over deelaspecten van de 'indonesianisatie', namelijk ledenbestand, geestelijkheid, bisschoppen en oversten, structurele en culturele uitbouw van de lokale kerken. Hoofdstuk 10 bevat een slotbeschouwing. Zeventig pagina's appendices en lijsten van literatuur, tabellen, afkortingen, een verklarende woordenlijst en een personenregister sluiten het boek af.

Indonesianisasi is geen geschiedenis van de rooms-katholieke kerk in Indonesië. Het boek geeft wel een goede indruk van de structuur van deze kerk en van haar plaats in de samenleving. Ze is betrekkelijk klein, 3% van de Indonesische bevolking (1930: 0,5%), altijd nog 5 miljoen zielen, evenveel als de zusterkerk in Nederland. In tegenstelling tot deze wordt zij niet geplaagd door secularisatie, en door een kloof tussen bisschoppen enerzijds en kerkvolk en theologen anderzijds. Haar invloed in het land is onevenredig groot, door haar uitgebreid netwerk van scholen, de beste (en duurste) van het land, de kwaliteitskrant *Kompas*, de grootste van het land, het uitgeversconcern Gramedia, de uitstekende ziekenhuizen enz. Tussen 1950 en 1970 bedroeg de groei gemiddeld 8% per jaar, tussen 1970 en 1990 4%, nog altijd bijna het dubbele van de bevolkingstoename. De toestroom komt hoofdzakelijk uit de stamgodsdiensten, deels echter ook uit de Islam. Dank zij het goede onderwijs neemt het aantal rooms-katholieken in het middenkader van bedrijven en overheid snel toe. Al met al is de situatie van de rooms-katholieke kerk (en de andere christelijke kerken) in Indonesië vooralsnog volledig anders dan die van de christenheid in andere landen met een moslimse meerderheid.

De groei van de Indonesische rooms-katholieke kerk, en vooral de kwalitatieve aspecten daarvan, zijn ondenkbaar zonder de aanwezigheid van een kleine tweeduizend buitenlandse geestelijken, priesters, broeders en zusters, hoofdzakelijk Nederlanders en Duitsers. Maar juist deze sterke buitenlandse aanwezigheid leverde problemen op, niet met de kerkleden maar met de overheid. In 1979 eiste de regering dat alle buitenlandse geestelijken die niet reeds Indonesisch staatsburger waren geworden, driekwart van het totaal, het land zouden verlaten. De schok versnelde de indonesianisatie van het kader. In 1961 waren 3 van de 25 bisschoppen van Indonesische origine, in 1991 25 op 33. Tussen 1940 en 1989 nam het percentage Indonesiërs onder de priesters toe van 3% tot 64%, van broeders tot 84% en van zusters tot 93%.

Indonesianisatie is ook een kwalitatief begrip. In hoofdstuk 8-9 behandelt Boelaars beknopt de pogingen van de bisschoppen om te komen tot een gehuwde clerus, de vertaling van bijbel en liturgie in het Indonesisch, de ontmoeting van evangelie en adat, de pogingen om de lokale cultuur in te brengen in een vernieuwde liturgie, de aanzetten tot een lokale religieuze kunst en tot een theologie in Indonesische context. In al deze opzichten is het tot nu toe bij aanzetten gebleven. Hierbij moet worden opgemerkt dat niet zelden buitenlanders in dit opzicht actiever zijn dan de Indonesiërs, voor wie de moderniteit belangrijker is dan de traditionele adat en cultuur. Overigens blijft bij Boelaars onvermeld dat bij de Indonesische christenheid achter de westerse façade een andere wijze van geloven en (be)leven schuilgaat, die geen indonesianisatie meer behoeft omdat ze door en door Indonesisch is. Juist omdat de door hem genoemde en aangeprezen vormen van (kwalitatieve) indonesianisatie met deze andere geloofswijze niet zoveel te maken lijken te hebben zijn ze misschien weinig meer dan een westerse benadering

in andere vorm. Of dat afkeurens- of betreurenswaardig is? Vanuit Boelaars' eigen visie niet. Want in de Indonesische samenleving als geheel gaat het niet anders.

Nog enkele al dan niet kritische opmerkingen. Een vergelijking met de situatie van de 12-15 miljoen Indonesische protestanten ontbreekt geheel. Hoofdstuk 2.2 volgt kritiekloos het krakkemikkige verhaal van Y. Bakker SJ in *Sedjarah Geredja Katolik* over de vroege christelijke geschiedenis van Indonesië. Ernstiger is dat de auteur geen blijk geeft van begrip voor de frustraties van en de daaruit resulterende tegenwerking door de Indonesische Islam, en deze dus uitsluitend als vijand en dreiging op de achtergrond tekent (112, 137vlg., 380vlg.). Opvallend is de soepele houding van de Indonesische overheid en samenleving jegens kwantitatieve en kwalitatieve buitenlandse aanwezigheid. Van een eventuele kritische houding van de kerk jegens het overheidsbeleid op sociaal-economisch of politiek (Oost-Timor!) gebied blijkt vrijwel niets. Het boek is uitstekend verzorgd en ondanks de veelheid van materiaal zeer goed toegankelijk.

Th. van den End

R. Boekholt, *De staat, dr. L. de Jong en Indië. Het proces van het comité geschiedkundig eerherstel Nederlands-Indië tegen de staat der Nederlanden over deel XI A van 'Het koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog', 29 maart 1986-10 april 1990* (Den Haag: Moesson, 1992, 416 blz., f69,50, ISBN 90 70301 56 3).

Dit boek is een strijdschrift in de meest letterlijke zin van het woord. Het bevat de stukken van het proces, dat door het bovengenoemde comité (what is in a name?) werd aangespannen tegen de staat. Het geding spitte zich toe op de eis dat deel XI A van *Het koninkrijk* herschreven zou worden door 'onbevangen' deskundigen. Deel XI A deugde immers niet. De auteur, L. de Jong, zou 'bewust een negatief beeld' van de vooroorlogse Indische samenleving hebben geschetst. Talloze Indische Nederlanders, of althans Nederlanders met *roots* in Indië, zoals de samensteller van het strijdschrift, Ralph Boekholt, herkennen in deel XI A niet hun land van herkomst, zoals zij dit voor zichzelf hadden geconstrueerd, 'hun vroegere wereld, hun menselijke geschiedenis'. De zaak werd in hun beleving des te erger, omdat hier sprake zou zijn van een 'officiële' visie, van 'staatsgeschiedschrijving'. De Jong had immers zijn werk geschreven in opdracht van de staat. Slechts een nieuwe opdracht van die staat tot het schrijven van een nieuwe officiële geschiedenis, uiteraard aan een of meer andere en hopelijk deskundiger auteurs verstrekt, zou de verlangde genoegdoening kunnen bieden. Met de eis werd uiteindelijk door het gerechtshof te 's-Gravenhage, een college waarin bij uitstek wijze mensen zitten, korte metten gemaakt. In een nog geen vier pagina's tellend arrest werd het door de advocaat van het comité, mr. L. van Heijningen, opgetrokken juridisch rookgordijn doorgeprikt. Een tweede procedure bij de Raad van State, waarop ik nu maar verder niet inga, had evenmin succes.

Als een van de adviseurs voor de Indische delen van De Jongs geschiedwerk (naast I. J. Brugmans, R. C. Kwantes en generaal F. van der Veen) heb ik alle verontwaardiging nooit zo goed kunnen begrijpen. Wetenschap en emotie verdragen elkaar doorgaans slecht. Het boek van De Jong gaf uitdrukking aan een subjectieve overtuiging, maar voor welk historisch werk geldt dit niet? Waar het om ging was de vraag of deze overtuiging wetenschappelijk verdedigd kon worden. Aan die maatstaf voldeed bij alle detailkritiek die natuurlijk op elk wetenschappelijk werk mogelijk is, het boek naar mijn—evenzeer subjectieve—mening ten volle. Het was waar, voor het eerst verscheen hier een groot overzichtswerk over de Indische geschiedenis, dat brak